

Макаренко Ю. В.,

державний педагогічний університет ім.В. Винниченка, м. Кіровоград

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ

У статті розглядається ціннісна концептосфера Інтернет-дискурсу на матеріалі Інтернет-щоденників та засоби вербалізації цінностей, їх ієрархія у лінгвосвідомості носіїв української та німецької мов.

Ключові слова: цінності, концепт, концептосфера, асоціативне поле.

В статье рассматривается ценностная концептосфера Интернет-дискурса на материале Интернет-дневников и способы вербализации ценностей, их иерархия в лингвосознании носителей украинского и немецкого языков.

Ключевые слова: ценности, концепт, концептосфера, ассоциативное поле.

The article deals with conceptual sphere of values in the blogs and ways of verbalization of values, their hierarchy in perception of native speakers of Germany and Ukraine.

Key words: values, concept, conceptual sphere, associative field.

Сучасна лінгвістика розвивається під знаком нової номінативно-прагматичної парадигми, “що має за мету вивчення зовнішніх зв’язків мови з дійсністю, яку вона відображає, і з мовцем, якому вона слугує” [7, с. 81].

Об’єктом даного дослідження є вербалізація цінностей німецької та української культур на основі приватних Інтернет-щоденників.

Предметом дослідження виступають мовні засоби, що несуть інформацію про ціннісну картину світу німецького та українського соціумів.

Метою нашого дослідження є аналіз ціннісної концептосфери Інтернет-дискурсу на матеріалі текстів Інтернет-щоденників для визначення набору цінностей німецької та української культур, релевантних для сучасного суспільства, які отримали відповідне мовне відображення в дискурсі.

Під цінностями розуміються граничні раціональні нормативні основи актів свідомості і поведінки людей [10, с. 52]. Поняття ціннісної свідомості – це форма світогляду, створена на цінностях. Ціннісний світогляд претендує на роль головної форми світогляду [10, с. 53].

Цінності виступають регулятором людської діяльності, є засобом збереження національної ідентичності, а тому мають величезне значення для пізнання культури. Система соціальних цінностей створюється історично впродовж тисячоліть і стає носієм соціального, культурного наслідування.

Категорія цінностей не є статичною. Цінності є різноманітними та неоднорідними. Цінності формуються в процесі соціалізації людини і мають динамічний характер [8]. Аналіз вербалізації цінностей може відобразити сучасний стан ціннісної картини світу і тенденції її розвитку.

В аксіології існують різні підходи до систематизації цінностей. Виділяють фінальні, інструментальні та похідні цінності [4, с. 143].

Фінальні цінності є найвищими цінностями і ідеалами, важливішим за які нема нічого. Це кінцеві цілі людських прагнень [4, с. 143].

Інструментальні цінності являють собою засоби і умови, необхідні для досягнення і збереження фінальних цінностей.

Похідні цінності – це наслідок або вираження інших цінностей, які є значимими як ознаки і символи інших цінностей [4, с. 143].

Ієрархія ціннісних орієнтацій у різних людей будується по-різному. Одна і та ж цінність може бути фінальною для однієї та інструментальною для іншої. Для людини високої культури фінальними є духовні цінності [4, с. 143].

Сукупність ціннісних орієнтацій у лінгвокультурі являє собою систему, у якій можуть бути встановлені домінуючі та другорядні характеристики [9, с. 45].

Основною одиницею лінгвокультурології є культурний концепт [3, с. 91].

Концепт – це згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, з допомогою чого людина сама входить в культуру і може впливати на неї [11, с. 40].

Термін “концептосфера” введений в науку академіком Д.С. Лихачовим. За його визначенням концептосфера є сукупність концептів нації. Чим багатша культура нації, її фольклор, література, наука, мистецтво, історичний досвід, тим багатша концептосфера народу [6].

Дискретизація концептів під кутом зору аксіологічної семантики припускає їх протиставлення за принципом позитиву і негативу, оскільки концептуальний корпус мови формується не тільки ціннісними орієнтирами зі знаком плюс, але й зі знаком мінус [9, с. 100].

Основними ціннісними концептами у текстах інтернет-щоденників, за нашими спостереженнями, є наступні: ЖИТТЯ vs СМЕРТЬ, КОХАННЯ, БАТЬКИ, ДІТИ, РОДИНА, РОБОТА, ЩАСТЯ vs БІДА, ЗАХОПЛЕННЯ, ЗДОРОВ’Я vs ХВОРОБА.

На початковому етапі нашого дослідження, порівнявши німецькі ціннісні концепти з українськими (що становить 219 блогів, вік користувачів від 13 до 54 років), ми можемо зробити висновок, що такі базові фінальні цінності як ЖИТТЯ (36), КОХАННЯ (23), БАТЬКИ (9), ДІТИ (8), РОДИНА (17), ДРУЗІ (8), ЩАСТЯ (4) співпадають із українськими: *mein Leben ist ein Scherbenhaufen* (fall angel) [2], *моє життя розлетілося на друзки* (dawkevi4) [1].

Також співпадають похідні цінності ДІМ (6), АВТО (4), ГРОШІ (6), НАВЧАННЯ (8).

Фінальні цінності ДУША, ПАТРІОТИЗМ, ГОРДІСТЬ, СОВІСТЬ, БІДА та антицінність ЗАЗДРИСТЬ відсутні у німецькомовному Інтернет-дискурсі.

Натомість в україномовному дискурсі відсутні такі притаманні німецькомовному дискурсу концепти СВОБОДА та ЗАДОВОЛЕННЯ і антицінність як НАСИЛЛЯ У РОДИНІ, БРЕХНЯ, ДЕПРЕСІЯ.

Ж. Вандриес підкреслював: “Слово ніколи не вириває в нашій свідомості самостійно. Навіть коли одне слово в певному значенні присутнє в нашій свідомості, то інші, що залишаються в тіні, пов’язані з ним найтоншими нитками, шохвилини готові увірватися в нашу свідомість” [1, с. 295]. Коли йдеться про одне й те ж поняття та його трактування різними людьми, то це слово набуває безліч конотативних значень [13, с. 17]. Кожен народ, залежно від своїх культурних традицій, може вкладати дещо відмінний зміст у те або інше поняття, а отже, по-різному уявляти значення мовного знака [12, с. 137].

Асоціативне поле є специфічною когнітивною структурою мовленнєвої свідомості, яка бере участь у формуванні лінгвістичної картини світу. “Поле” реакцій, отриманих на слово-стимул, дає змогу судити про психологічну структуру значення вихідного слова як про комплексне явище, що характеризується низкою параметрів, у числі яких простежується наявність деякого емоційного навантаження. Це виражається в реалізації оціночного моменту або пов’язане з емоційно забарвленими характеристиками чи почуттями [2, с. 210].

У ході нашого дослідження отримано наступні асоціації носіїв німецької мови на слова-стимулятори:

Життя – це: *Schlag auf Schlag, Chaos, Schwierigkeiten, Veränderung, Traum, Hölle, Kampf, Horror, Geschenk, Probleme, Katastrophe, Sorgen, Scherbenhaufen, Schwarz– Weiß, Stress, grade Linie, Tiefpunktphase, Kreislauf, 5 Tonnen Stein.*

Додаткові реакції на слово-стимул життя: *beschissen, interessant, kein Wunschkonzert, nicht einfach (2), unzufrieden, schwer und scheiße.*

Смерть – це: *ein schwerer Schlag, Trauer und Leid, Frieden, Stich in Herz, Horror, Lücke, Ewigkeit, Abschied, Schmerz (2), Weh, ich vermisse dich, fehlst mir so sehr.*

Кохання – це: *seelische und körperliche Nähe, Verantwortung, Warten, Sicherheit, Hass(1), Weh, Schmerz, Zweifel, Freude, Spass, Lachen, Vertrauen, Wolke 7, Bauchgefühl und Schmetterlinge (6), Ewigkeit, Anker, Ein und Alles, ruhender Pol, Erinnerungen und Narben.*

Родина – це: *Liebe und Fürsorge, Kraft und Mut, Nähe und Wärme, Kindheit, Schwiegermonster.*

Батьки – це: *(Vater) Vorbild, Freund, Superman, (Mutter) Erzeugerin.*

У ході дослідження отримано наступні асоціації носіїв української мови:

Життя – це: карусель, змін, боротьба (2), книга, чорно-біла смугаста дорога, вирій подій, кисіль, вибір, купе, пазл, купа запитань, баланс, мінуси і плюси, драма, друзки, парадокс, незрозумілість, роман, партія гри в шахи, імітація, жалюгідне, важке, цікава, бентежна, прекрасна штука, на швидкості 120 км/ч, жорстоке, у стилі non-stop.

Смерть – це: відчуття втрати, страх, біль, сум, драма, трагедія, пуста у душі.

Кохання – це: гармонія та щастя, соплі-воплі, ніжне і велике, тепло, вино, вітер, хвороба, ціле, проміння сонця, навіжений стан, диво, щастя, перплетіння життів.

Родина – це: спокій і тепло, пара, турботливість, затишок, спокій (2), щастя (2), оплот, конфлікт, розчарування, дитинство.

Батьки – це: любов, турбота, гордість, ідеальний батько, (тато) надзвичайний чоловік.

Патріотизм – це: мова, гордість, геніальні люди, чарівна природа, пісня, вишиванка, традиції, батьківщина, Різдво, Великдень, Новий Рік з ялинкою і снігом.

З проаналізованих нами асоціативних полів можна зробити висновок, що для двох культур базові цінності ЖИТТЯ vs СМЕРТЬ, КОХАННЯ, РОДИНА, БАТЬКИ не повністю співпадають. Так, в українській картині світу життя не асоціюється з хаосом, пеклом та ударами. Життю в українській картині світу притаманна драма, купа запитань, воно може бути жалюгідним, жорстоким, асоціюється з киселем, що відсутнє в німецькій картині світу.

В обох культурах смерть є чимось жахливим, від чого болить. Проте у німецькій культурі смерть асоціюється ще й з вічністю та миром.

Кохання сприймається українцями як щось прекрасне, в німецькій же культурі здебільшого як біль та страждання, навіть ненависть.

В асоціативному полі родина в обох культурах найбільше цінується близькість та тепло, слово-стимулятор асоціюється з дитинством та спокоєм.

У ході дослідження нами було з’ясовано, що відчуття патріотизму притаманне українцям, відсутнє в німецькій культурі.

Дана, на перший погляд, хаотична множина слів та словосполучень характеризується закономірностями, котрі свідчать про те, що вона має структуру із незмінним ядром (центральною, ключовим словом), навколо якого складається ореол різних відомостей [2, с. 223].

Одиниці, що формують прагматичну структуру асоціативного поля, виявляють відбите в мові відношення “людина – дійсність” [2, с. 237].

Подальшою перспективою дослідження є вивчення принципів моделювання ціннісної картини світу та одиниць картин світу.

Література:

1. Вандриес Ж. Лингвистическое введение в историю / Ж. Вандриес. – М.: Наука, 1937. 295 с.
2. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. И. Горошко. – М.: Изд. группа “РА – Каравелла”, 2001. – С. 200–320.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
4. Кармин А. С., Новикова Е. С. Культурология. – СПб.: Питер, 2007. – 464 с.

5. Леонтьев А. А. Языковое сознание и образ мира // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. – М., 1993. – С. 20.
6. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. – М.: Наука, 1993. – Т. 52. № 1. – С. 3-9.
7. Ломов А. М. Лингвистика и аналитическая философия // Вестник ВГУ. Сер. I. Гуманитарные науки. – 1996. – № 1. – С. 76-85.
8. Новгородцев П. И. Об общественном идеале – М., 1991. – С. 198.
9. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
10. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения конструктивной аксиологии. Новосибирск: Изд-во Новосибирского ун-та. 1998. – 292 с.
11. Степанов Ю. С. Концепт. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа “Языки русской культуры”. 1997. – С.40.
12. Уфимцева Н.В. Этнический характер, образ себя и языковое сознание русских / Н. В. Уфимцева // Языковое сознание: формирование и функционирование / отв. ред. Н. В. Уфимцева. – М.: [б. и.], 1998. – С. 135-170.
13. Ушакова Т. Н. Проблемы внутренней речи в психологии и психофизиологии / Т. Н. Ушакова // Психологические и психофизиологические исследования речи. – М.: Наука, 1985. – С. 12-25.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. <http://www.blox.ua/html/4849665,4587522.html>
2. <http://www.tagebuchland.de/>